

ŞEFTALİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

Dünyada sert çekirdekli meyve türleri içinde çok yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan şeftalinin (*P. persica*) ana vatanı Doğu Asya ve Çin'dir. Ülkemizde ekonomik şeftali yetiştiriciliğine uygun toprak ve ekolojik koşullar mevcuttur. Birkaç ilimiz hariç diğer illerimizde şeftali yetiştiriciliği yapılmaktadır. Şeftali yetiştiriciliğinin yapıldığı bölgeler içerisinde üretimin %49'u ve ağaç sayısının %41'i ile Marmara Bölgesi (özellikle Bursa) başta gelmektedir.

Ülkemizde çok erkenciden çok geçkiye kadar yılın 5 ayı taze şeftali pazarlanabilmektedir. Değişik zamanlarda olgunlaşan 150 civarında olgunlaşan şeftali ve nektarin çeşidimiz vardır.

Şeftali meyvesi, taze olarak tüketildiği gibi meyve suyu konsantresi ve pulp olarak değerlendirilebilir. Ayrıca derin dondurucu da uzun süre saklanır.

Uygun çeşitler kullanılarak hem sofralık hem de sanayiye uygun yetiştiricilik yapmak mümkündür. Genellikle Akdeniz Bölgesinde Erkenci, Ege ve Marmara Bölgesinde ise geççi çeşitler yetiştirilmektedir.

Şeftali yetiştiriciliği, adaptasyon kabiliyetinin fazla olması, tür olarak erken meyveye yatması ve tarımsal sanayiye önemli bir hammadde oluşturması nedeniyle hızla gelişmiştir.

EKOLOJİK İSTEKLERİ

TOPRAK

Şeftali yetiştiriciliğine en uygun topraklar; süzek, killi, kumlu, çakıllı, milli, derin ve çabuk ısınan aluviyal topraklardır. PH'nın 6–7 arasında olması istenir. Yeterli sulama ve iyi bir gübreleme ile kumlu topraklarda yetiştirilebilir.

Ağır killi topraklarda çok iyi sonuç vermez, gelişme zayıflar, mantari hastalıklara yakalanma riski artar. Yapraklarda sararma olur, sürgünleri iyi pişkinleşemediğinden kış soğuklarından zarar görür, gövde ve dallarda zamk oluşabilir. Toprak isteğinde aşılı anacın isteği çok önemlidir. Önemli olan nokta erkenci şeftali yetiştirilen bölgelerimizde mutlaka bir çeşit planlamasının yapılması, bölgeye uyabilecek verimli, yüksek kaliteli, yola dayanıklı çeşitlerin seçilerek yetiştiricinin bilgilendirilmesidir. Bölgeye uyum sağlayamamış bir çeşit de ilk izlenim, çiçeklenmede anormallik, verim düşüklüğü ve meyvelerin küçük olmasıdır. İlkbaharda düzenli ve bol çiçeklenen, yüksek verimli ve iri meyveli olan çeşitler seçilmelidir.

İKLİM

Şeftali değişik iklim şartlarına uyabilen bir meyve türüdür. Ekvatorun güney ve kuzeyinde 25–40 enlem dereceleri arasında

yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Yetiştiriciliği

sınırlayan faktörlerin başında düşük kış sıcaklığı, çeşidin soğuklama gereksinimi, ilkbahar geç donları ve düşük yaz sıcaklıkları gelmektedir. Sıcak iklimlerde 1500 m.'ye kadar yetiştiği görülür.

Kış sıcaklığının -18°C ile

-20°C 'ye düştüğü yerlerde

gözler ve sürgünler donar, -25°C 'de ise ağaçlar donar. Bununla birlikte

oluşabilecek düşük sıcaklığın süresi donun olduğu dönemlerdeki ağacın fizyolojik durumu ağacın dondan etkilenmesinde önemli rol oynar. Redhaven çeşidi dona en fazla dayanıklı çeşit olup, bunu J.H.Hale izler.

■ Silver King

■ Armking

■ Francoise

■ Venüs

Değişik şeftali çeşitlerinin kış soğuklama gereksinimi 250 ile 1250 saat arasında değişmektedir. Çeşitler kış soğuklama gereksinimini karşılayamadığı zaman ağaç çiçek tomurcuklarını ve çiçeklerini silker, ilkbaharda çiçeklenme gecikir ve düzensiz olur.

■ Maycrest

Şeftali erken çiçek açan meyve türü olması nedeniyle ilkbahar geç donlarından zarar görürler. Çiçekler açıldıktan sonra oluşabilecek bir don olayı, çiçekleri dondurur. Çiçek tomurcukları açılmadan önce -5 ve -6°C'de zarar gördükleri halde, açılma sonrasında -3°C'de donmaktadır, ayrıca küçük meyvelerin de zararlandığı gözlenmiştir.

Bu dondan yaz sıcaklığının düşük olduğu yerlerde meyvelerin olgunlaşması gecikir meyve eti rengi başta olmak üzere meyve kalitesi ve verimi düşer. Meyve olumu gecikir. Türkiye'de şeftali yetiştiriciliğinde yaz sıcaklığı yönünden bir problem yoktur.

Şeftali Anaçları :

Şeftali çeşitlerini, özelliklerini kaybetmeden tohumla üretmek zordur. Pratik olarak şeftali aşısı ile üretilmektedir. Daha çok durgun göz aşısı kullanılır. Gerekli durumlarda kalem aşısı da yapılabilir.

Şeftalinin çoğaltılmasında çeşitli anaçlardan yararlanılır ve ağacın ömrü de anaca göre değişir. Bu süre yaklaşık olarak şeftali çöğürü üzerinde 30 yıl, badem anacında 25 yıl, erik üzerinde 50 yıl ve kaysı üzerinde 40 yıl olarak bilinmektedir.

Şeftali Anaçları : Kültür çeşitleriyle iyi uyuşur.

Kaliteli ve bol ürün verirler. Ağır, kireçli topraklara hassastır. Önceleri açılımı az ve standart çöğür vermeleri bakımından Lowell ve Elberta çeşitlerinin tohumu kullanılmıştır. Ancak bu

çeşitler nematoda dayanıklı değildir. Bu nedenle kendine verimli, Nemaguard adı verilen Kök ur nematoduna dayanıklı bir anaç kullanılmaya başlanmıştır. Soğuklara hassas olması nedeniyle soğuk bölgelerde kullanılmamalıdır. Ayrıca kloroza (sarılık) hassastır. Ağır toprak koşullarında mantar ve kök çürüklüğüne toleranslıdır. Tüm çeşitlerle uyuşması iyidir.

GF 305 : Kendine verimli olan bu anaç homojen (bir örnek) çöğür oluşturmaktadır. Gelişmesi kuvvetli, bütün şeftali çeşitleriyle uyuşması iyidir. Yaprak kıvrıcıklığına (klok) dayanıklıdır.

Erik Anaçları : Ağır ve taban suyu seviyesi yüksek bölgelerde şeftaliye anaç olarak kullanılırlar. Ancak, vegetatif faaliyet bunlarda erken sona erdiğinden geç olgunlaşan şeftali çeşitleri aşılammalıdır. St.JulienA, Myrobolan ve Brompton klonal erik anaçları kireçli topraklara da nispeten uyum sağlamalarına rağmen çeşitlerle uyuşma problemlerine rastlanmaktadır. GF 655-2 ve Damask1969 erik klon anaçları şeftaliye anaç olarak kullanılmakta, kirece de kısmen dayanıklılık göstermektedir. St.Julien GF 655-2 ağacın tacını %30, Damsk 1969 ise %20 oranında küçültmektedir.

Badem Anaçları : Kireçli ve çakıllı topraklarda şeftaliye anaç olarak kullanılmaktadır. Ağaçlar küçük ve kısa ömürlü olurlar. Şeftali çeşitleriyle uyuşması genellikle iyi değildir.

Şeftali x badem melezi GF 677 klon anacı çok kuvvetli olup nematoda dayanıklıdır. %12-13 aktif kireç bulduran topraklarda kullanılabilir. Kuru, kireçli ve özellikle yamaç araziler için uygundur. Yeşil çelik ve doku kültürü ile üretilirler.

GF 577 anacı da aynı şekilde kirece dayanıklı şeftali x badem melezi bir klon anacıdır.

Kaysı Anaçları : Kurak iklim bölgelerinde ve kurak toprak şartlarında kullanılır. Nematoda dayanıklı bir anaçtır.

DÖLLENME BİYOLOJİSİ

Şeftali çeşitleri genellikle kendine verimlidir. Sadece J.H.Hale gibi çiçek tozu morfolojik kısırlığı olan çeşitler dölleyici bir çeşide gereksinim gösterirler. Şeftalinin tozlanmasında arılar ve böcekler rol oynamaktadır. June Elberta, Late Carwfort ve Mikado çeşitleri de yabancı tozlanma istemektedir.

BAHÇE TESİSİ

Şeftali gelişimini kısa sürede tamamlayan ve erken meyveye yatan bir bitkidir. Toprağın iyi işlenip hazırlanması gerekir. Dikimden önce bahçe yerinde derin ve yüzeysel toprak işlenmesi yapılmalıdır. Son sürümle birlikte dekara 1–2 ton yanmış çiftlik gübresi verilmelidir.

Bahçede ağaçlar arasında iklim, çeşidin büyüme gücü, kullanılan anaç ve toprak şartlarına göre 5x5 m. veya 6x6 m. mesafe bırakılmalıdır. GF 677 gibi klon anaçlarında 4x5 m. mesafeyle dikim yapılabilir.

Şeftali bahçeleri genel olarak 1 yaşlı fidanlarla kurulur. Fidan dikimi tercihen sonbaharda kışı soğuk geçen yerlerde ilkbaharda yapılmalıdır. Fidanların kökleri sökülürken zedelenmemeli, koparılmamalı ve yaralanan kısımlar yara üzerinden kesilmelidir.

Aş bölgesi toprak yüzeyinden 5–10 cm. yukarıda kalmalıdır. Gövde yüksekliği isteğe bağlı olup, ortalama 70–80 cm. yükseklik uygundur.

En uygun ve en yaygın çoğaltma metodu durgun göz aşısı ile üretmedir.

YILLIK BAKIM İŞLEMLERİ

— **Toprak İşleme:** Şeftali bahçelerinde yabancı otları yok etmek, toprakta su kaybını önlemek, toprağın iyi havalanmasını sağlamak, mikroorganizmaların faaliyetlerini artırarak köklerin besin maddelerinden daha çok yararlanmasını sağlamak amacıyla

— Sonbahar

—Erken İlkbahar

—İlkbahar sonu

—Yaz mevsimi (bazen) olmak üzere bir yılda 4 sürüm yapılabilir.

Sonbaharda pullukla derin işleme yapılır, bu işlem sırasında fosforlu ve potasyumlu gübreler toprağa verilir. İlkbahar ve yaz aylarında ise diskaro ve çapayla, sulamalardan sonra 8–10 cm. derinliğinde yüzeysel toprak işleme yapılır.

— **Sulama:** Sert çekirdekli meyve türleri arasında suya en çok gereksinim duyan türdür. Sulama aralığı; hava sıcaklığına, yağış durumuna, toprağın fiziksel yapısına ve taban suyuna göre değişmektedir. Bölgemizde yağışlar bittikten sonra sulama başlar ve 8–10 gün aralarla Ekim ayına kadar devam eder. Kışları ılık ve kurak yerlerde ilkbahar aylarında sulamaya gereksinim duyulur. Meyvelerde çekirdek oluşumundan sonra suya ihtiyaç vardır. Meyve hasadından önceki sulamalar meyvelerin irileşmesini, renklerin parlaklaşmasını sağlar. Bu durum geççi çeşitlerde daha çok önem kazanmaktadır. Hasat sonrasında da sulamaya devam etmelidir.

Sulamada dikkat edilecek noktalardan birisi de az su ile sık sık sulama değil, toprağın derinliklerine ulaşacak bol su ile sulamaya dikkat edilmesidir. Sabah ve akşam saatlerinde sulama yapılması ağacın faydalanması yönünden önemlidir.

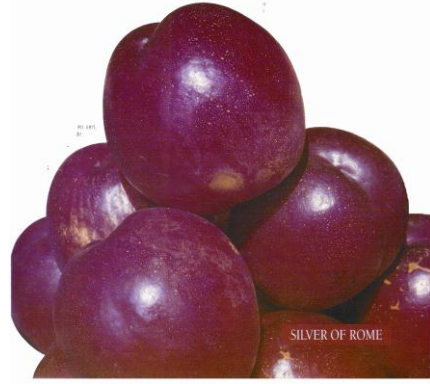
— **Gübreleme:** Şeftali bahçelerinde ürün yoluyla topraktan alınan besin maddelerinin tekrar toprağa verilmesi gerekir. Şeftali ağaçları çabuk büyür ve çok verimlidir, bitkinin iyi beslenmesi gerekir. Verilecek gübre miktarının yaprak ve toprak analizleriyle belirlenerek uygulanması en doğru yoldur. Şeftali bahçesinde, Temmuz ayında o yıla ait ürünlerin ortasındaki gelişmesini tamamlamış yapraklar, sapıyla birlikte, bir ağacın 4 tarafından 25 ağaçtan 100 adet yaprak olmak üzere alınarak analize gönderilir. Toprak örneği yaprak örneği ile aynı zamanda alınabilir. Meyve ağacı tesis edilmiş ise ağacın taç izdüşümünden toprak örneği alınmalıdır.

Şeftali bahçelerinde iyi bir gübreleme ahır gübresi veya yeşil gübreye ek olarak analiz sonuçlarına göre kimyevi gübrelerin verilmesiyle olur;

- 1- Üç yılda bir dekara 1,5–2,5 ton yanmış hayvan gübresi verilmelidir.
- 2- Fosforlu ve potasyumlu gübreler sonbaharda ağacın gövdeden itibaren 1–1,5 m. dışına açılacak bir ark içerisinde bir band halinde verilmelidir.
- 3- Azotlu gübreleri ilkbaharda Mart ayı başında 1/2'si, Mayıs ayı başında da 1/2'si olmak üzere serpme şeklinde verilmelidir.

BUDAMA

Şeftali, diğer meyve ağaçlarına göre daha fazla budama ister. Bunun nedeni meyvelerin 1 yaşlı dallarda oluşmasıdır. Her yıl ürün alınabilmesi için yıllık sürgünlerin her yıl yeterli miktarda olması gerekir. Uygun bir taç oluşturması ve ilerdeki yıllarda bu şeklin korunması çok önemlidir. İyi bir budama ve gübreleme ile ağacı gençleştirmek ve ürün dönemini uzatmak mümkün olmaktadır.

Şeftali ağaçlarında iki tip budama yapılır;

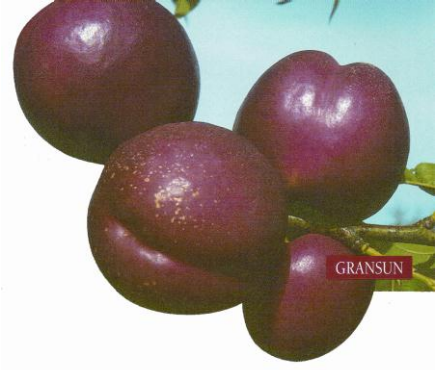
— Yeni dikilen fidanlarda şekil budaması yapılır. Budama fidanların dikimi ile başlar. Dikime hazır fidanlarda yaralı kökler ayıklanır, üst üste gelen kökler seyreltilerek dikim yapılır. Dikilen fidanın 80 cm. yükseklikten ve aşu noktasının kesik yüzeyine bakan iyi gelişmiş bir göz üzerinden kesilir.

— Şeftali ağacına goble ya da değişik doruk dallı şekil verilir. Goble’de 3 ana daldan meydana gelir, ancak ağacın tacını güneş ışınlarından koruyamadığı için bu şekilde budanan ağaçlarda güneş yanığına rastlanabilir. Goble şeklinde taçlandırılmış şeftali bahçelerinde şiddetli budamadan kaçınılması ağaçların çalılışması önlenir.

Değişik doruk dallı (modifiye lider) da gövde üzerinde düzenli aralıklarla dağılmış 5 dalın meydana getirdiği bir şekildir. Bu sistemde fidanın yerden 35 cm. yükseklikte bulunan dalı ilk dal olarak seçilir. Bunu izleyerek 10–15 cm.lik muntazam aralıklarla gövde ile 40-60° açı yapan almaşıklı dağılmış 4 dal daha seçilir, diğerlerinin gelişmesi önlenir. Ana dal olarak belirlenen dallar 40 cm. den dışa bakan göz üzerinden kesilir, bu uzunluğa ulaşmamış dallar olduğu gibi bırakılır.

Ertesi yıl seçilen her ana dal üzerinde 3–5 yeni dal oluşur, bunların arasından biri ana dalın devamı olacak şekilde diğeri ise yardımcı dal olacak şekilde iki dal bırakılır, diğerleri kesilir.

Üçüncü yılda her ana ve yardımcı dallardan 3–5 dal meydana gelir, bunların arasından da yine biri dalın devamını sağlayacak diğeri yardımcı dal olacak şekilde iki dal bırakılır, diğerleri kesilir.

Ağaçta 5 yardımcı dal oluşuncaya kadar şekil budamasına devam edilir. Yardımcı dalların bir önceki dala ters yönde olmasına dikkat edilir.

— Verim budaması ürüne yatmış şeftali ağaçlarında yapılır. Şeftalide meyveler buket dalları ve yıllık sürgünler üzerinde oluşur. Bu nedenle her yıl yeni sürgün oluşumunun sağlanması gerektiği için sert budama yapılır.

İyi bir budama için dal çeşitlerinin ve üzerindeki gözlerin durumu (çiçek, odun gözü) dikkate alınmalıdır. Budama sırasında çiçek ve odun gözlerini karışık taşıyan dallar seyreltilmelidir. Ana dallar üzerinde 20–25 cm. arayla çıkış yeri ve yönü farklı dallar bırakılmalıdır. Bırakılan dalların uzunluğu 50–60 cm.den fazlaysa 1/3 oranında uçları kesilmeli, uç kısmında birbirine yakın iki veya daha fazla dal bırakılmamalıdır.

Bölgemizde budamanın en uygun zamanı kış donları geçtikten sonra ve ilkbahar gelişme devresinin başlamasından bir süre önceki devredir. İlkbahar gelişme devresi başladıktan sonra yapılacak budamalar, ağaçlarda sürgün oluşumunun gelişmesine neden olmaktadır. Şeftali’de tomurcukların patlamasından sonra yapılan budamaların verimi azaltma riski vardır.

SEYRELTME

Şeftali ağaçlarında elle ve kimyasal maddelerle olmak üzere 2 şekilde seyreltme yapılır.

Elle seyreltme daha masraflı ama daha uygun bir yoldur. Pratik olarak seyreltme, erkenci çeşitlerde çekirdek sertleşmeye başladığı zaman orta ve geç çeşitlerde ise Haziran dökümünden sonra yapılmalıdır.

Küçük meyveli çeşitlerde 8–12 cm., orta iri meyveli çeşitlerde 12–15 cm., iri meyveli çeşitlerde 15–20 cm.de bir meyve dal üzerinde kalacak şekilde ve her meyveye 40–60

yaprak dūŖecek Ŗekilde yapılmalıdır. Hormon veya kimyasal maddelerle seyreltme tavsiye edilmemektedir.

HASAT VE DEPOLAMA

Ŗeftali'lerde hasat için kabuk rengine ve meyve eti sertliğine bakılır. Hasat olgunluğuna gelen Ŗeftalilerde kabuğun zemin ve Ŗst rengi deđiŖir ve parlak hale gelir. Meyve eti yumuŖamaya baŖlar. Uzak pazarlara gidecek meyveler ya da soğuk hava deposuna konacak meyveler tam olgunlaŖmadan 24–48 saat Ŗnce hasat edilir. Ŗeftali ağaçlarında meyvelerin hepsi aynı zamanda olgunlaŖmadıđından 2–4 gŖn arayla 3–4 defada toplanır.

Ŗeftali meyvesi genellikle depolanmaz ancak pazar sıkıntısı olduğu zamanlarda pazarda dengeyi sağlamak için 0°C'da %85–90 nispi nemde 2–4 hafta saklanabilir, daha uzun sŖre saklanan meyvelerde kalite dŖŖer. Depolanmaya en uygun eŖidimiz J.H.Hale'dir.

ÇEŞİT	Olgunluk Tarihi	Meyve Şekli Ve Ölçüleri (Mm)			Meyve Ağır. (G)	Meyve Rengi	Meyve Eti Rengi	Meyve Aroması Ve Su Oranı	Çekirdeğin Ete Bağlılığı Ve Nakliyyeye Dayanımı	Kış Soğuklama İhtiyacı(H)	Tavsiye Edilen Bölgeler	Ağaç Yapısı
		Şekil	En	Boy								
<i>Mycrest</i> <i>Şeftali</i>	Redhavenden 30 Gün Önce	Yuvarlak, Uzunumsu				Sarı Zemin Üzerine %70-80 Koyu Kırmızı	Sarı, İçinde Çok Az Kırmızı Pigment Bulunur.	Lezzetli	Yarı Yarma			Orta Kuvvetli
<i>François</i> <i>Şeftali</i>	Redhavenden 37 Gün Önce	Büyük, Yassı, Yuvarlak, Belirgin Sarı Dikişli				Sarı, Turuncu Zemin Üzerine Nar Çiç. Kırmızı, Turuncu	Sarı	Dayanıklı, Lezzetli	Etten Ayrı			Yarı Dik Ve Kuvvetli
<i>Gransun</i> <i>Nektarin</i>	Haziran Ortası	Uzunumsu, Yuvarlak	57	63		Parlak, Koyu Kırmızı	Sarı	Orta Tatlı, Hoş	Yarı Yarma, Eti Sert			Orta, Yaygın, Yüksek Verimli
<i>Venus</i> <i>Nektarin</i>	Ağustos Ortası	İri, Yuvarlak, Uzunumsu				Canlı, Kırmızı	Sarı, Kırmızı Damarlı	Yüksek Tat Özelliği Var	Yarma, Dayanıklı	Düşük	Soğuk Bölgelere Uygun Değil	Çok Güçlü
<i>Silver Of Rome</i> <i>Nektarin</i>	Haziran Sonu	Orta Veya Orta İri				Açık Yeşil Üzerine Kırmızı Çizgili	Beyaz	Yüksek Tatlı, Dayanıklı	Yarı Yarma	Erkenci	Erkenci Tüm Bölgelere Uygun	Orta Güçlü
<i>Silver King Nektarin</i>	Haziran Ortası	Orta Yuvarlak, Uzunumsu				%80 Nar Kırmızı, Ek Yeri Sarı	Beyazımsı	Orta Dayanıklı	Yarma Değil	Erkenci	Erkenci Tüm Bölgelere Uygun	Güçlü
<i>Armkıng</i> <i>Nektarin</i>	R. Haven' den 26 Gün Önce Olgunlaşır.				120 Gr	Meyve Sıvama Koyu Kırmızı	Sarı	Sulu, Az Lifli	Çekirdek Ete Bağlıdır.		Yetiştiriciliği Ege Marmara Ve Akdeniz Bölgelerinde Önerilir.	Yarı Dik Ve Kuvvetli

KAYNAKÇA

-Anonim,2003.;Şeftali Yetiştiriciliği,Teknik Tarım,Tarım ve
Köyişleri Bakanlığı, İzmir İl Müdürlüğü,,Yayın No.356,
Sy.129-134, İZMİR

-<http://.frutas.com.tr>

- <http://.irgeler.com.tr>

- <http://.ebkae.gov.tr>

- <http://.ebkae.gov.tr>

- [tarim.gov.tr](http://.tarim.gov.tr)